

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΙΔΡΥΓΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1954

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Η ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Είναι γνωστό πώς η Νεοελληνική Λαογραφία χρωστάει πιά πολύ την αρχική της εξόρμηση σέ λόγους ἔθνικοπατριωτικούς. Ὅταν ἀπό τό 1830 κι' ἐδῶ ἀρχίσε νά κυκλοφορή στήν Εὐρώπη ἡ θεωρία τοῦ Γερμανοῦ Fallmerayer, ὅτι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες δέν ἔχουν καμιά σχέση μέ τοὺς παλιούς, κι' ὅτι στίς φλέβες τοὺς τρέχει μόνο σλαβικό καί ἀλβανικό αἷμα, οἱ λόγιοι τῆς τότε ἐποχῆς, Ἕλληνες καί ξένοι, ζήτησαν νά βροῦν μέσα στήν ἴδια τῆ ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, στήν ἀπλή του γλώσσα, στήν πηγαία λογοτεχνία του, στίς παραδόσεις καί τὰ ἔθιμά του, ἀποδείξεις γιά τὴν συνέχεια καί τὴν ἱστορική ἐνότητα τῆς φυλῆς.¹ Καί τὸ πέτυχαν. Γιατί τὸ λαογραφικὸ τεκμήριό εἶναι τὸ πιά δυνατὸ στοιχεῖο στὴ μελέτη τῆς ἔθνικῆς σύστασης καί τῆς καταγωγῆς ἑνὸς λαοῦ.

Τώρα μέ τὴν Κύπρο, ἡ ἴδια λαογραφικὴ ἐπιστήμη, ἔτσι μάλιστα πού εἶναι ἀνδρωμένη μέ τὰ ἑλληνικά της πορίσματα καί μέ τὴ γνώση της ἀπὸ τὴ Διεθνῆ ἔρευνα, ἔχει πάλι τὴν ἀρμοδιότητα κι' ὅλη τὴν ἀνεση νά δείξῃ — ἀβίαστα καί πειστικῶς — τὴ λαϊκὴ ἑλληνικότητα τοῦ Νησιοῦ αὐτοῦ, ὄχι μόνάχα στήν καταγωγή καί τὴ συνέχιση τοῦ παλιοῦ πολιτισμοῦ του, ἀλλὰ καί στὴ σημερινή του συμπόρευση καί ταύτιση σχεδὸν μέ τὴ λαϊκὴ ζωὴ ὄλων τῶν διαμερισμάτων τῆς ἑλληνικῆς χώρας. Γιατί αὐτὸ εἶναι τὸ πιά θαυμαστὸ κι' ἀξιοπρόσθετο: ὅτι τὸ Μεγαλονῆσι αὐτὸ, τὸ τόσο ἀπόμερο γεωγραφικῶς καί τόσο ἀπομονωμένο διοικητικῶς ἀπὸ τὴν ἄλλη Ἑλλάδα (εἶναι γνωστὸ πὼς ἀπὸ τὸ 1191 κι' ἐδῶ δὲ γνώρισε ποτὲ ἑλληνικὴ διοίκηση, κι' ὅτι οἱ καταχτητῆς του, — Ἄγγλοι, Γάλλοι, Γενουάτες, Ἑνετοί, Τοῦρκοι, Ἄγγλοι — ἦταν ὄλοι ἀλλόγλωσσοι κι' ἀλλόθρησκοι), κατάφερε ὄχι μόνάχα νά διατηρήσῃ τὸν παλιὸ τρόπο τῆς ἑλληνικῆς του ζωῆς, τὰ βιοτικὰ καί λατρευτικὰ ἔθιμά του, τὴ γλώσσα καί τὴν τεχνικὴ του παράδοση, ἀλλὰ καί νά τὰ συνεχίσῃ σάν ὄργανικὸ μέλος τοῦ ἄλλου Ἑλληνισμοῦ. Λές καί μιά σήραγγα

ἔθνικῆ, περνώντας κάτω ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἔνωνε πάντα τὴν Κύπρο μέ τὰ νησιά καί τὸν κορμὸ τῆς Ἑλλάδας.

Ἐμεῖς οἱ λαογράφοι δέν τὸ σκεφτήκαμε ποτὲ πὼς ἡ Κύπρο δέν εἶν' ἐνωμένη μέ τὴν Ἑλλάδα. Ὅποιοδήποτε ἑλληνικὸ λαϊκὸ φαινόμενο κι' ἂν πᾶμε νά μελετήσουμε, πέφτουμε δίχως ἄλλο καί σὲ μιά Κυπριακὴ περίπτωσή του, παράλληλῃ καί χαρακτηριστικῇ. Τραγούδια, παραδόσεις καί παροιμίες ἑλληνικῆς, παραμῦθια, αἰνίγματα, ξόρκια κι' εὐχές, συνήθειες λατρευτικῆς, σπιτικῆς ζωῆς καί δουλειῆς τοῦ κάμπου, χάρες καί λύπες τοῦ γάμου καί τοῦ θανάτου, λαϊκὴ νομολογία, πραχτικὰ γιαιτρέματα καί προλήψεις, χορὸ, μουσικὴ, ντύσιμο καί σπιτικῆς τέχνης, ὄλα σχεδὸν τὰ βρίσκουμε καί στήν Κύπρο, σάν σ' ὄποιοδήποτε κομμάτι τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Μόνῃ διαφορά τους εἶναι ἡ ἢ διαλεκτικὴ διατύπωση καί τὸ νησιώτικο μεσογειακὸ χρῶμα, ἢ ἔστω οἱ ἐλάχιστες ξενικῆς ἐπιδράσεις, αὐτῆς πού δὲ λείπουν κι' ἀπὸ τ' ἄλλα ἑλληνικὰ διαμερίσματα, ὄσα γνώρισαν ξένους.

Ἐχομε εὐτυχῶς πολλὰ καί καλομαζεμένα στοιχεῖα γιά τὴν Κυπριακὴ λαϊκὴ ζωὴ, πού ἀρχίσαν ἐδῶ καί χρόνια νά τὰ συγκεντρώνουν, ὄχι μόνάχα Ἑλλαδικοὶ καί ξένοι ἐρευνητῆς, ἀλλὰ — τὸ σπουδαιότερο — οἱ ἴδιοι οἱ Κύπριοι, μέ μιάν εὐσυνείδητη κι' ἔθνικὰ διαμορφωμένη λαογραφικὴ ἀγάπη γιά τὸν τόπο τους. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτά, πού εἶναι δημοσιευμένα εἴτε σὲ ἰδιαίτερα βιβλία εἴτε στὰ ἑλλαδικὰ καί Κύπρια ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ, ἡ ἑλληνικὴ λαογραφικὴ ἔρευνα μπορεῖ πιά νά μᾶς ὀδηγήσῃ σὲ τοῦτα τὰ σημαντικὰ συμπεράσματα:

α) Ὅτι στήν Κύπρο ἔχει διατηρηθῆ, τόσο γλωσσικὰ ὄσο καί λαογραφικὰ, μιά πιά ἀδιατάρακτα δεμένη μέ τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ καί τὴ βυζαντινὴ ζωὴ, λαϊκὴ παράδοση.

β) Ὅτι ἡ Κυπριακὴ λαογραφία ἐξακολούθησε νά πορεύεται συντονισμένη πάν-

1. Γιά τὴ θεωρία τοῦ Fallmerayer καί τὴν ἐπιστημονικὴ ἀντίδραση πού ξεσήκωσε τότε, βλέπε τὴ μελέτη τοῦ Σ τ ἰ λ π. Π. Κυ ρ ι α κ ἰ δ ο υ: «Ἡ σημασία τῆς λαογραφίας διὰ τὸν ἔθνικὸν ἀγῶνα» (Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Τρεῖς διαλέξεις. Θεσσαλονίκη 1953 σελ. 36-38.

2. Εἶναι τὸ ἴδιο φαινόμενο πού παρατηροῦμε καί σ' ἄλλα ἀπομονωμένα ἀπὸ τὸν Κοινὸ Ἑλληνισμὸ διαμερίσματα, ὄπως π. χ. στὸν Πόντο. Χαρακτηριστικῆς εἶναι γιά τὰ διαμερίσματα αὐτά — ἰδιαίτερα γιά τὴν Κύπρο — οἱ συχνῆς ὁμοιότητες καί συσχετίσεις μέ τὰ βυζαντινὰ ἔθιμα πού βρίσκει κανεὶς στὸ ἔργο τοῦ Φ. Κ ο υ κ ο υ λ ἔ, Βυζαντινῶν βίος καί Πολιτισμὸς, τόμ. 1-5 (Ἀθήναι, ἔκδ. Γαλλ. Ἰνστιτούτου, 1948-1952).

τα μὲ τὴν πανελλήνια λαϊκὴ ζωὴ, τὶς ψυχικὲς ἀναζητήσεις τῆς καὶ τὶς προσαρμογὲς τῆς. Ἀκόμα κι' οἱ νεώτερες ἀστικὲς ἐκδηλώσεις τῆς μοιάζουν μὲ τὶς ἀντίστοιχες τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν τόπων.

γ) Ὅτι ἡ Κυπριακὴ λαογραφία παρουσιάζει ἓνα ἔντονο καὶ ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον σὰν τμῆμα τῆς ὅλης ἐλληνικῆς πρώτα γιὰ τὸν ἰδιαίτερο παραδοσιακὸ χαρακτήρα τῆς, ὕστερα γιὰ τὸν ἀντιπροσωπευτικὸ μεσογειακὸ τύπο τῆς καὶ τέλος γιὰ τὴν ποιητικότητά τῆς, ἰδιότητα ποὺ ἐκδηλώνεται ὄχι μονάχα στὰ τραγούδια καὶ τὰ κείμενα ἀλλὰ καὶ στὴν καθημερινὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ τῆς.

Καὶ τὰ τρία συμπεράσματα ὁδηγοῦν στὴ σκέψη ὅτι ὁ σύγχρονος Κυπριακὸς λαϊκὸς πολιτισμὸς εἶναι ἓνας ὄριμος καὶ παλιὸς Ἑλληνικὸς, καὶ γενικότερα Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς, στὴ Μεσόγειο.

* * *

Θὰ πρέπει νὰ δώσω ἐδῶ γιὰ τὸ πλατότερο κοινὸ τὰ ὄνόματα τῶν κυριότερων ἀπὸ τοὺς λαογράφους καὶ μελετητές, ποὺ φρόντισαν ὡς τώρα νὰ συγκεντρώσουν ἢ νὰ μελετήσουν τὰ Κυπριακὰ ἔθιμα καὶ κείμενα, καὶ νὰ μᾶς τὰ ἔχουν σήμερα ἔτοιμα γιὰ κάθε δυνατὴ χρησιμοποίησή τους στὸν πνευματικὸ ἀγώνα, ποὺ ἡ Κύπρος ἐπίσης χρειάζεται γιὰ νὰ πετύχη τὰ δικαιώματά τῆς.

Θ' ἀρχίσω μὲ τοὺς παλιότερους Κύπριους λαογράφους, ἐκείνους ποὺ ἀπὸ τὸ 1860 κι' ἐδῶ, κοντὰ νὰ φύγουν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸ Νησί τους, ἢ ἀμέσως μόλις ἐγκαταστάθηκαν οἱ Ἀγγλοὶ (1878), ἀρχισαν νὰ δημοσιεύουν κείμενα καὶ περιγραφές ἀπὸ τὴ λαϊκὴ ζωὴ τῆς Κύπρου, ὄχι μονάχα γιὰ τὸ ἀπαιτοῦσε ἡ γενικὴ λαογραφικὴ ἐξόρμηση τῆς Ἑλληνικῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ ἐνιωσαν τὸ ἰδιαίτερο χρέος νὰ δείξουν τὴν ἐλληνικότητα τῆς πατρίδας τους.

Οἱ πρῶτοι τρεῖς εἶναι οἱ Γ. Λουκάς, Α. Σακελλάριος καὶ Γ. Φραγκοῦδης. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συνεργασία τους σὲ ἀθηναϊκὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς (1865) μᾶς ἔδωσαν, ἰδιαίτερα οἱ δυὸ πρῶτοι, καὶ ξεχωριστὰ βιβλία, μὲ λαογραφικὰ κείμενα καὶ περιγραφές. Ἡ μικρὴ ἀλλὰ πρωτότυπη συλλογὴ τοῦ Λουκά, «Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις τῶν ἐν τῷ βίῳ τῶν νεωτέρων Κυπρίων μνημείων τῶν ἀρχαίων» (Ἀθῆναι, 1874) κι' ἡ μεγάλη τοῦ Σακελλάριου, «Τὰ Κυπριακὰ» (Β' τόμ. Ἀθῆναι 1891) εἶναι βασικὲς πηγές γιὰ τὸ ξεκίνημα κάθε κυπριακῆς λαογραφικῆς ἔρευνας. Ὅσο γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ Φραγκοῦδη «Κύπρις» (Ἀθῆναι 1890), μπόρει νὰ μὴν εἶναι πολλὰ τὰ λαογραφικὰ του, ἔχει ὅμως σημασία ὁ πρόλογός του, γιὰ τὸ δείχνει χαρακτηριστικὰ τὸ πνεῦμα τῶν πρῶτων μελετητῶν καὶ τὴν προσήλωσή τους

στὴν ἰδέα τῆς Ἑνώσεως. Στὸ κεφάλαιον ἐπίσης ποὺ ἀφιερώνει στὰ «ἦθη καὶ ἔθιμα» τῶν κατοίκων (σ. 56-86) ὁ Γ. Φραγκοῦδης γράφει: *Ναί, τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα, ἡ ἱστορία, ἡ γλῶσσα ἡμῶν, τὰ πάντα εἰσὶν ἐλληνικά. Ναί, ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδιά μας ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρὸς ἣν ἀτενίζομεν ὡς ὁ ἔν τῷ πελάγει πρὸς τὸν μακρὰν φωσφορίζοντα φάρον».* (σ. 85).

Ἐνας ἐπίσης ἀπὸ τοὺς πρῶτους, σοφὸς καὶ γεμάτος θέρμη γιὰ τὸν τόπο τοῦ Κύπριος ἐρευνητής, εἶναι ὁ Σίμος Μενάρδος. Ἀπὸ τὸ 1894 ὡς τὸ 1929 τὰ μεγάλα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ τῶν Ἀθηνῶν (Δελτ. Ἰστ. Ἐθν. Ἐταιρείας, Ἀθηνᾶ, Ν. Ἑλληνομνήμων, Ἐπετ. Παρνασσοῦ, Λαογραφία κ. ἄ.) φιλοξενοῦσαν πολλὰ ἀρθρα καὶ μελέτες του, πολῦτιμες γιὰ τὴ γλῶσσα καὶ τὴ λαογραφία τῆς Κύπρου.

Τὸ 1909 ὁ Ν. Γ. Πολίτης ἀρχισε νὰ ἐκδίδῃ τὸ περιοδικὸ «Λαογραφία». Στὶς σελίδες του, ποὺ ἀπὸ τὰ πρῶτα κιόλας χρόνια ἔγιναν κυψέλη τῶν Νεοελληνικῶν ἔθιμων, ἔτρεξαν μὲ τὴν παρακίνησή του νὰ δώσουν Κυπριακὸ ὕλικὸ καὶ μελέτες ὅλοι οἱ φιλόλογοι ποὺ κατάγονταν ἢ ἐζησαν στὸ Νησί, φοιτητές, δημοδιδάσκαλοι ἢ καὶ Καθηγητὲς Πανεπιστημίου. Ἀναφέρω μὲ τὴ σειρά τῆς παρουσίας τους στοὺς πρῶτους τόμους τοῦ περιοδικοῦ τοὺς Κύπριους: Χρ. Γ. Παντελίδη, φιλόλογο κι' ὕστερα Συντάκτη στὸ Ἰστ. Λεξικὸ τῆς Ἀκαδημίας (τόμ. Α', Ε', ΣΤ' καὶ Ζ'), Ξ. Π. Φαρμακίδη, δημοδιδάσκαλο μὲ θαυμαστὴ λαογραφικὴ κατάρτιση (τόμ. Β', Γ', Δ', Ε', ΣΤ', Θ' καὶ Ι') Σίμο Μενάρδο, Καθηγητὴ στὸ Πανεπιστήμιον (τόμ. Β' Ζ' καὶ Η), Λοῖζο Φιλίππου, δικηγόρο μὲ πλούσια λαογραφικὴ γνώση (τόμ. Δ' καὶ Ε'), Γ. Ι. Ἰωαννίδη, φιλόλογο (τόμ. ΣΤ'), καὶ τὸν μὴ Κύπριο Στίλπωνα Κυριακίδη, Καθηγητὴ τῶρα στὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης, ποὺ ἐγνώρισε καλὰ τὴν Κύπρον καὶ τὴ λαογραφία τῆς, γύρω στὰ 1913-1915 ποὺ εἶχε πάει Διευθυντὴς στὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον τῆς Λευκωσίας καὶ μᾶς ἔδωσε κριτικὲς μελέτες (τόμ. Ε' ΣΤ').

3. Μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα ἐσυνέχισαν πάντα νὰ γράφουν οἱ Κύπριοι ἢ ἀκόμα κι' οἱ ξένοι ἐρευνητές, ὅσοι ὡς τώρα καταπιάστηκαν μὲ τὴ γλῶσσα καὶ τὴ λαογραφία τοῦ Νησιοῦ αὐτοῦ. Τὸ ἴδιο τὸ ὕλικὸ μὲ τὴν κατακάθαρση ἐλληνικότητά του γεννάει τὸν ἐθνοφασισμό, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπορία, πῶς ὁ ζωντανὸς αὐτὸς χώρος τοῦ Νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ μένει ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ κοινότητα.

4. Ἡ καλὴ συνεργασία τῶν Κυπρίων συνεχίστηκε καὶ στοὺς νεώτερους τόμους τῆς «Λαογραφίας». Ἀναφέρω τὰ ὄνόματα τῶν λαογράφων Γρηγόριου Μάχαριώτη (τόμ. Η' καὶ ΙΑ'), Στ. Μαλλᾶ (τόμ. Ι καὶ ΙΑ) Κ. Π. Χάτζη, Ἰωάννου, Γυμνασιάρχης τῶρα στὸ Μόρφου (τόμ. ΙΑ (δπου ἡ πρωτότυπη μελέτη «Γεωργικὰ καὶ ποιμενικὰ τῆς Κύπρου»), ΙΒ καὶ

Παράλληλα δμως μὲ τὴ «λαογραφία» δημοσίευαν καὶ σ' ἄλλα περιοδικὰ ἢ βιβλία ἔργασίες τους οἱ παλιότεροι Κύπριοι καὶ ξένοι ἐρευνητές. Οἱ γλωσσολόγοι ἰδιαίτερα, Ἕλληνες καὶ ξένοι, καταπιάστηκαν μὲ τὴν ἐνδιαφέρουσα Κυπριακὴ διάλεκτο καὶ κοντὰ σ' αὐτὴ πρόσεξαν ἢ δημοσίευσαν λαογραφικὰ της κείμενα, μεσαιωνικὰ καὶ νεώτερα. Δίνω τὰ ὀνόματα τῶν Κ. Σάθα, Ν. Πολίτη, Γ. Χατζηδάκη, Γ. Ἀναγνωστόπουλου, Μ. Δένδια, Κ. Ἀμάντου, Φ. Κουκουλέ Δ. Γεωργακά, κί ἀπὸ τοὺς ξένους τῶν G. Meyer, E. Legrand, E. Miller, B. Mondry, A. Lang, Magda Richter, Hellen Gordon, R. Dawkins, Hedwig Lüdecke κ. ἄ.⁵

Σημαντικὴ συμβολὴ γιὰ τὴν ἐξέλιξη καὶ καὶ τὴν τόνωση τῆς λαογραφικῆς καὶ γλωσσικῆς ἔρευνας στὴν Κύπρο, ἔδωσαν τὰ ντόπια περιοδικὰ, ποὺ μὲ πραγματικὴ ἐπιστημονικὴ διάθεση ἀρχισαν νὰ ἰδρύνονται ἀπὸ τὸ 1911. Τέτοια εἶναι, μὲ χρονολογικὴ σειρά, τὰ: Κύπρος (1911) Κυπριακὴ Κυψέλη (1912) Κυπριακὰ Χρονικὰ (1923) Κυπριακὰ Γράμματα (1934), Πάφος (1935) Κυπριακαὶ Σπουδαί (1937) καὶ πρόσφατα ἡ Ἑλληνικὴ Κύπρος. Ἡ συνεργασία, στὰ περιοδικὰ αὐτὰ ἐμφανίζεται μὲ σοβαρὰς ἐπιστημονικὰς ἀπαιτήσεις κί ἡ προσφορὰ γίνεται μὲ λαογραφικὴ στοργή. Πολλὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίες, ἴσως κί ἡ ἴδια ἡ Πρωτεύουσα, θὰ εἶχαν νὰ ζηλέψουν τὴν πρωτοβουλία καὶ τὴν καλὴ λειτουργία τῶν περιοδικῶν αὐτῶν. Μέσα στις σελίδες τους βρίσκει κανεὶς παλιὰ καὶ καινούργια ὀνόματα Κύπριων λαογράφων, ποὺ ὀλοένα ἀπλώνουν τὰ διαφέροντά τους, ὀλοένα πλουτίζουν τὶς γνώσεις τους καὶ μᾶς δίνουν βιβλία καὶ συλλογές. Ἀναφέρω τοὺς Ι. Χατζηγιάννου, Ν. Γ. Κυριαζή (γιατρός, μὲ πολὺπλευρὴ συγγραφικὴ δράση), Πολυξένη Λοιζιάδα, Κυρ. Μ. Καραμάνο (μὲ τὴν πολὺτιμη συμβολὴ του στὸ ἀρθρο «Κύπρος» τῆς Μεγ. Ἐγκυκλοπαιδείας, καὶ τὸ τελευταῖο βιβλίο του «Κύπρος» (Ἀθήναι 1954), Χρ. Παπαδό-

πουλο καὶ Χρ. Ἀποστολίδη μουσικολόγους, Νικόδημο Κιτίου, Νέαρχο Κληρίδη, ποὺ συγκέντρωσε μὲ θαυμαστὴ φροντίδα καὶ τάξη τὶς λαογραφικὰς ἱστορίες τῶν ζώων, στὸν ἸΓ' τόμο τῶν Κυπριακῶν Σπουδῶν, καὶ ποὺ μαζὶ μὲ τὸν Γ. Παπαχαράλαμπος μᾶς ἔδωσαν, τελευταῖα μιὰ πολὺτιμη συγκέντρωση τῶν Κυπριακῶν παιχνιδιῶν (Κυπρ. σπουδαί, τόμ. ΙΣΤ'), Α. Πανάρετο μὲ τὴν πολὺτιμη εἰδίκευσή του στὴ γεωργικὴ λαογραφία, Ν. Λανίτη, Κ. Σπυριδάκη, Γυμνασιάρχη καὶ Διευθυντὴ τῶν Κυπριακῶν Σπουδῶν, Κ. Π. Χατζηγιάννου, ποὺ μᾶς ἔδωσε τοὺς «Κυπριακοὺς μύθους», τὴ Βιβλιογραφία καὶ συχνὰ ἐπιστημονικὰ ἀρθρα, τὸν Γ. Χ. Παπαχαράλαμπος, εἰδικευμένον, μποροῦμε νὰ ποῦμε, στὰ ἔθιμα καὶ τὶς δεξιδοιμονίες τῶν Κυπρίων, Κ. Χρυσάνθη, γιατρός, μὲ τὶς ὑποδειγματικὰς ἐργασίες του πᾶν ὀλοστὴ λαϊκὴ θεραπευτικὴ, Τεῦκρο Ἀνθία μὲ τὸ λογοτεχνικὸ δόσιμο τῆς «ζωντανῆς Κύπρου» Κ. Προυση, Ν. Κονομη, Γ. Καργώτη, Κ. Πιλαβάκη, Ἰσμήνη Χατζηκώστα, Ἀγγελικὴ Πασχολίδου (λ. τέχνη), τοὺς ἀριστοὺς μουσικολόγους Σόλωνά Μιχαηλίδη καὶ Γιάγκο Μιχαηλίδη, κ. ἄ.

Ἐκεῖνο ποὺ διακρίνει τὶς συλλεκτικὰς ἐργασίες καὶ τὴν ἔρευνα τῶν Κύπριων λαογράφων, παλιῶν καὶ νεώτερων, εἶναι ἡ ἐδυσυνειδησία κί ἡ ἀπλότητα. Χωρὶς ρητορισμοὺς καὶ ἐπιπόλαιες κρίσεις, κάνουν προσεκτικὴ κί ὄσο γίνεται σωστὴ τὴν ἔρευνά τους, μὲ ἀγάπη καὶ γνώση. Ὅλοι οἱ Κύπριοι ξέρουν καλὰ τὴ διαλεκτικὴ γλώσσα τους καὶ τὰ ἔθιμά τους. Ὅλοι μποροῦν νὰ κληθοῦν ἀνετα μέσα στὴν περιγραφή τῶν ἔθιμων καὶ τῆς λαϊκῆς τους ζωῆς ἢ τέχνης. Καὶ δὲν εἶναι μόνο οἱ παλιότεροι καὶ γέροι. Ἡ νεολαία τῆς Κύπρου εἶναι ἀπὸ τὶς λίγες στὴν Ἑλλάδα, ἴσως ἡ μοναδική, ποὺ ἔχει τόσο πρόχειρη τὴ γνώση τοῦ τοπικοῦ της ἔθιμου καὶ τῆς λαϊκῆς της λογοτεχνίας. Λὲς κί ὄλος αὐτὸς ὁ κόσμος συσπειρώνεται μὲ περισσότερη ζεστασιά στὴ γῆ του, ποὺ ὅπως εἶναι ἀπομονωμένη γεωγραφικὰ καὶ διοικητικὰ, μένει μιὰ ἐνιαία λαϊκὴ κοινότητα, ἔστω καὶ μὲ τὶς 500.000 τοὺς κατοίκους της. Εἶμαι βέβαιος πὺς κί ἡ Τουρκικὴ μειονότητα τῆς κοινότητος αὐτῆς, πρὶν τῆς ξυπνήσουν τὶς ἔθνικες ἀντιθέσεις, ἐνωθε τὸ ἴδιο ἐνιαῖα μέσα στὸ σύνολο, κί εἶχε συγχωνέψει μ' ἕναν φυσικὸ καὶ ἀνθρώπινον τρόπο τὰ κοινὰ ἔθιμα, ποὺ ἔξω ἀπὸ τὸ θρησκευτικὸ μέρος τους ἦταν ὅλα «κύπρια», μὲ τὴν ἑλληνικὴ τους ποιότητα καὶ καταγωγὴ.⁶

6. Χαρακτηριστικὴ εἶναι μιὰ λεπτομέρεια ποὺ γράφεται γιὰ τὰ Κυπριακὰ ἔθιμα, ὅτι ἀν καὶ εἶναι γὰ μᾶτα χριστιανικὰ λόγια καὶ προσευχὰς, οἱ Τούρκοι-σες τὰ μαθαίνουν ἀπόξω καὶ τὰ λένε, κάνοντάς τα ἐπάγγελμα. (Λαογρ. Η' σ. 209).

ΙΓ), καὶ Κ. Α. Γεωργιάδου (τόμ. ΙΕ' μὲ τὴν ἐπίσης πρωτότυπη μελέτη γιὰ τὸ ἀγροτικὸ σπῆτι τῆς Κερήνειας). Ἀπ' ὅ,τι ξέρω, καὶ τὸ 2ο τεῦχος τοῦ ΙΕ' τόμου ποὺ πρόκειται νὰ κυκλοφορήσῃ, θὰ εἶναι πλούσιο σὲ Κυπριώτικη συνεργασία.

5. Ὑπάρχει ἤδη, γιὰ τὰ χρόνια 1865-1933 «Βιβλιογραφία τῆς Κυπριακῆς Λαογραφίας καὶ Γλωσσολογίας», ποὺ δημοσιεύθηκε τὸ 1933 στὴ Λευκωσία, ἀπὸ τὸν Γυμνασιάρχη τῶρα Κ. Π. Χατζηγιάννου. Βρίσκει κανεὶς ἐκεῖ ὄλες σχεδὸν τὶς λαογραφικὰς καὶ γλωσσικὰς ἐργασίες ποὺ δημοσιεύθηκαν γιὰ τὴν Κύπρο (σὲ βιβλία καὶ περιοδικὰ) μέσα στὴν περίοδο αὐτὴ. Συμπληρωματικὰ ἐπειτα μπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ, ὡς τὸ 1935, τὴν «Κυπριακὴ βιβλιογραφία» τοῦ Ν. Γ. Κυριαζή (Ἀθήνα 1935), κί ἐπειτα, γιὰ τὰ χρόνια 1937-1947, τὴ «Βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας» τῶν Γ. Μέγα-Γ. Σπυριδάκη (στὸν Ε' τόμο [1945-1949] τῆς Ἐπιτηρίδας τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου).

Ἄλλὰ ἄς ξανάρθουμε στοὺς λαογράφους. Οἱ Ἐκπαιδευτικοὶ κάνουν ἀριστα τὸ καθήκον τους καὶ στὸν τομέα αὐτὸν, καὶ σ' αὐτοὺς πιδὸ πολὺ χρωστάμε τὰ μαθητικὰ διαφέροντα γιὰ τὴ λαογραφία. Στὰ σχολικὰ περιοδικὰ ποὺ βγαίνουν στὰ Γυμνάσια τῆς Κύπρου («Τὸ Κυπριόπουλο» κι' ἡ «Μαθητικὴ Ἑστία» στὴ Λευκωσία, ἢ Ἄγωγι στὴν Ἀμμόχωστο κ. ἄ. ἄ) βρίσκει κανεὶς λαογραφικὸ ὕλικὸ δοσμένο δροσερὰ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς μαθητές.

Ἔχει καὶ τὸ Λαογραφικὸ Μουσεῖο τῆς Ἡ Κύπρου. Ἡ Μητρόπολις ἔδωκε τὸ χῶρο (στὴ Λευκωσία) κι' οἱ «Κυπριακὲς Σπουδές» τὸ δργάνωσαν. Εἶναι ἕνα καλοβαλμένο Τοπικὸ (ἱστορικὸ καὶ λαογραφικὸ) Μουσεῖο, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ θὰ εὐχόταν κανεὶς νὰ ὄπηρχαν σ' ἄλλες τὶς ἐπαρχιακὲς μεγαλουπόλεις μας.

Κι' εἶναι νὰ ἐπαινῆ κανεὶς στοὺς Κύπριους, διὰ τὰ ἔκαμαν ὄλα αὐτὰ μὲ τὴν ἰδιωτικὴ τους πρωτοβουλία, χωρὶς κρατικὴ ἢ ἄλλη οἰκονομικὴ ἐνίσχυση, μὲ μόνον ἐφόδιά τους τὴν ἐπιστῆμη καὶ τὴν ἀγάπη τους στὸν τοπικὸ τους πολιτισμὸ, ἕνα

παραπάνω ἐπιχείρημα γιὰ τὴν πολιτιστικὴ ὠριμότητα καὶ τὴν πνευματικὴ αὐτοτέλεια τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν. Ἐμελέτησαν καὶ μελετοῦν τὸν τόπο τους καὶ τὰ ἔθιμά τους μὲ ὄλην τὴν ἀνεση κυριάρχων. Δὲν ἐχρειάστηκαν μητροπολιτικοὺς ἐρευνητές, κι' ὄταν ἐκεῖνοι πῆγαν στὸ Νησί, συνεργάστηκαν σὰν ἴσοι μαζί τους καὶ τοὺς βοήθησαν μὲ φιλόξενον τρόπο. Ἀσκημένοι τώρα πάνω στὴν ἐρευνα, κι' ἐνημερωμένοι γιὰ τοὺς σύγχρονους προσανατολισμοὺς τῆς Λαογραφικῆς Ἐπιστῆμης, οἱ Κύπριοι λαογράφοι μποροῦν νὰ προχωρήσουν σὲ ολοκληρωμένες μελέτες γιὰ τὸ Νησί τους. ποὺ νὰ ἐξαντλοῦν μονογραφικὰ τοὺς διάφορους τομεῖς τῆς λαϊκῆς ζωῆς σ' ὄλη τὴ γεωγραφικὴ τους ἔκταση, νὰ τοὺς τοποθετήσουν στὸ Μεσογειακὸ χῶρο τους καὶ νὰ τοὺς συσχετίσουν μὲ τὶς παρόμοιες ἐκδηλώσεις τῆς ἄλλης Ἑλλάδας, παλιῆς καὶ σύγχρονες. Θὰ εἶναι μιὰ ὄπηρεσία ποὺ θὰ προσφέρουν ὄχι μονάχα στὴν ἐθνικὴ ὄπόθεση ποὺ τοὺς φλέγει, ἀλλὰ καὶ γενικότερα στὴν Εὐρωπαϊκὴ λαογραφία, ποὺ ἡ Κύπρος εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πιδὸ ἐνδιαφέρουσες γωνιῆς τῆς.

ΔΗΜ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ

